

עזרו ישנים משנתכם

הנלכד אי מי מכס בתוך בית בוער? הראה מי מכס אנשים לכודים בתוך בית בוער?

זוהי תחושה נוראית. הדחף הטבעי - לברוח. אפילו בהמות וחיות ינוסו מהאש הבוערת. זהו יצר החיים הטבוע בנבראים. זהו הרגש המקנן עמוק בנבכי הנפש. רצון החיים, השמירה עליהם, והמנוסה מכל המזיק אותם. כל בר דעת כי יקלע למקום סכנה ינוס מהרה.

ומי הוא זה אשר יהיה בתוך האש הבוערת, ולא ינוס ממנה? מי הוא אשר ימצא בבית העולה בלהבות, ולא ייחפז לברוח?

אין זה - נחליט בדעתנו - אלא שוטה ובער, אשר אין לו דעת לשמור את עצמו, ועל כן יכניס את עצמו למקום סכנה, ולא ימהר להמלט.

וכי לא יתכן, כי יהיה איזה אדם, בר דעת, אשר מאיזו סיבה, לא ימהר או לא יוכל להימלט?

יתכן ויתכן. שתי אפשרויות, שני מצבים, צפים ועולים בראותנו אנשים אשר לא מהרו להימלט. האחד, הוא הישן, שלא יבחין בסכנה. והשני הלא הוא הקטן, התינוק, אשר לא יבין את סכנת האור, ולהיפך ישיש למראה צבעוניות הלהבות.

הבה וננסה להגדיר - כדרכנו - את ההבדל בין הישן לתינוק. מה חילוק יש בין אי מנוסת הישן, לבין אי מנוסת התינוק? ננסה להבין את השוני ביניהם, ונלמד ונפיק את הלקח, אשר ניתן להוציא מזה.

אך כדי להבין את ההפרש בין הישן לתינוק, עלינו לנסות להעמיק ולהבין את הדחף הטבעי, של הבריחה מן הסכנה.

מהם הסיבות למנוסה מהסכנה? מה יבריח את האדם מהאש, כאשר יחוש בה.

שנים הם המניעים את יצר ההישרדות. שני גורמים מצטרפים ליצר החיים, הדוחף ומניס את האדם ממוקד הבערה. האחד, הכרת הסכנה. הידיעה כי האש שורפת, ומהתהום ניתן ליפול בריסוק איברים, ועוד כהנה מן הסכנות המצויות ושאינן מצויות. והגורם השני, הוא הידיעה וההכרה כי כעת הזמן הוא זמן של סכנה, והמקום הוא מקום מסוכן, וכדומה.

מהי השינה? מדוע הישן לא יברח?

מה הפרש יש בין הישן לער? או בין המת לחי?

הן ידענו כבר את ההבדל, בין החי למת. כי האדם הינו הרכבה של גוף ונשמה. גוף, בשר ודם, עפר מן האדמה. ונשמת חיים, חלק אלוק ממעל. וכאשר נמצא רק החלק הגשמי, חלק הגוף, אנו קוראים לזאת 'מת'. וכאשר הנשמה נופחה בגוף ומחיה אותו, אנו נקרא לזה 'חי'. נמצא כי החיים, הינם חיי הנשמה. הגוף אינו חי, כי אם הנשמה.

וכאשר הגוף יגבר על כוח הנשמה, נמצא, כי הכוח העיקרי הוא כוח הגוף, ונקראהו מת, או כעין מת.

ובזמן השינה, הנשמה כמעט ואינה מתגברת בגוף. בעת שינום האדם, כח הגוף הוא הכח העיקרי השולט. אין כוח השכל - שהוא כלי הנשמה - שולט על טבעי הגוף. ובלשון חכמינו זכרונם לברכה נקראת השינה, אחד מששים במיתה. כי היא כעין מיתה. אין הנשמה שולטת.

ואם נרצה להגדיר ולבאר, מדוע הישן לא יברח. אין זה משום שאינו מכיר בסכנת האש. שהרי לו נשאלהו, ידע גם ידע. רק זאת לא ידע, כי כעת השריפה משתוללת.

ומדוע לא ידע הישן, כי הזמן הוא זמן של סכנה? כיצד מתעלמת ממנו ההכרה כי המקום מסוכן?

אין זאת אלא, משום שהגוף שולט. כאשר אין השכל מתגבר על האדם, שינה נקרא לזה. כאשר האדם לא משתמש בהכרת שכלו, הרי עין שכלו נמצאת בתרדמה עמוקה. ועל כן לא ימהר להמלט על נפשו.

התינוק מדוע לא יברח? הרי התינוק רואה גם רואה את האש? התינוק חי ומרגיש?

אכן. אך חסרה לו הידיעה כי האש מזיקה. התינוק אינו יודע, כי האש חמה ושורפת. חסרה לתינוק ההכרה, כי הוא עלול להינזק ולהיכוות מן האש היפה והססגונית הזו. אמנם יתכן ואצל התינוק, השכל שולט. אך כוח השכל רפוי. כוח השכל חלש. ואינו יודע ואינו מבין את חומרת הסכנה.

וכי אין עוד מצבים, כגון מצבי נכות רח"ל, בהם לא יוכל האדם לנוס? ומדוע החלטנו רק על שני ציורים, הישן והתינוק, שרק אפשרויות אלו ניתנות לשאלה, מדוע לא יברח האדם?

רק, אם נסכם את הנאמר, נוכל להבין כי כל שאר הציורים האפשריים, כלולים הם בעצם בשני המצבים הנתונים.

כי שני גורמים יחברו להציל את האדם מן המזיקים. האחד, כוח השכל, תוקף הנשמה, הידיעה - הכרת המזיק. השני, שלטון השכל, שליטת הנשמה על כוחות הגוף, הידיעה והכרת המצב בו נתון האדם.

ושני סיבות ישנם, לאי בריחת האדם מן המזיק לו. האחד, רפיון השכל, אי הכרתו את המזיק, או אי הידיעה כי הדבר הנו מזיק. נקראהו 'תינוק', כי כתינוק כמוהו. השני, התגברות החומר, חוסר שלטון הנשמה, אי ידיעת המציאות. חוסר ההכרה במצב בו הוא נתון.

נמצא, כי נכות למשל, הריהי כשינה. כי במצב זה מתגבר כוח הגוף, עד שאין לנשמה כוח להנהיג את הגוף כפי הכרתה.

כלפי מה הדברים אמורים? הן לא פלפלנו לשם חכמה ופילוסופיה גרידא, אלא כדי לקחת מוסר?

אמנם כן. הלא שומעים אנו את קולו של השופר למעלה ממחצית החודש. קול השופר המעורר אותנו, והמזכיר לנו לבל נלך אחרי הבלי העולם. קול השופר רמז יש בו. בל נלך שבי אחר הבלי ההנאות. נזכור את בוראינו, ונשוב בתשובה.

ומדוע מתאחרים אנו מלשוב? הלא שמענו את תרועת השופר, הקוראת לנו לשוב לבוראינו?

זאת אשר אמרנו. שני גורמים הם, לאיחור התשובה. האחד, חולשת השכל, אי ידיעת עונשי החטאים ורעת החוטאים. והשני, התגברות כוחות הגוף, שינת הנשמה, ואי ההכרה בחומרת מצבנו.

והם הם דברי רבינו יונה בספרו 'שערי תשובה' (שער א' אות ג').

וְלֹא יִמְצָא אַחֲרֵי הַתְּשׁוּבָה זֹלְתִי בְּעַמֵּי הָאָרֶץ, אֲשֶׁר הֵם יְשָׁנִים שׁוֹכְבִים,
וְלֹא יִשְׁיבוּ אֶל לְבָבָם, וְלֹא דָעַת וְלֹא תְבוּנָה לָהֶם לְמַהֵר לְהִמְלֹט עַל נַפְשָׁם.
וַיֵּשׁ מֵהֶם נְדָחִים מֵעַל הַשָּׁם בְּרוּךְ - הוּא, לֹא יֶאֱמִינוּ לְעֹנֵשׁ הַחַטָּא. וְאָמְרוּ
רְבוּתֵינוּ זְכוּרֹנָם לְבָרְכָה אִם רָאִיתָ תִּלְמִיד - חָכֵם שֶׁעָבַר עֲבָרָה בְּלִילָה, אֶל
תְּהַרְהֵר אַחֲרָיו בַּיּוֹם, כִּי בְּאֲמֹת עֲשָׂה תְשׁוּבָה.

לא ימצא איחור התשובה, זולתי בעמי הארץ - כי תלמיד חכם, וודאי עשה תשובה. כי תלמיד חכם, ידיעתו ברורה והכרתו זכה. ואף אם שגה, מיד מכיר הוא בחטאו ועושה תשובה.

אולם עמי הארץ - ואנו, כעמי הארץ, מתאחרים מלשוב. וזאת משני סיבות.

א. ישנים שוכבים ולא דעת ולא תבונה להם למהר להימלט על נפשם - כי הגוף מתגבר, כוחות החומר גוברים. אם בשינה של תאוות, או בשינה של עצלות. כל מיני סוגי שינה. הרבה אפשרויות להתגברות החומר, ואי שלטון הנשמה.

ב. יש מהם נדחים מעל השם ולא יאמינו לעונש החטא - אין הכוונה לאפיקורסים, אלא לעמי הארץ, שאין עונש החטא חי אצלם. אינם מרגישים, ואינם חשים את חומרת העבירות, ואת הרעה שתבוא על עושי רשעה. לא חי אצלם שכר ועונש. אינם מרגישים, כי המלחמה בצפון, נגזרה בראש השנה. לא משייכים תאוות דרכים, לדינו של האדם בימים הנוראים בשנה שעברה.

אך כיצד ניתן להתגבר על מונעים אלו? מה ניתן לעשות כדי להזדרז ולשוב?

השם יתברך נתן לנו ברחמיו, את חודש אלול, חודש התשובה. בחודש אלול, ניתנת מתנה מיוחדת, מאת הבורא יתברך, כדי להגבר על מעכבי התשובה.

שני דברים סגוליים, על טבעיים, מצאנו שנאמרו על חודש אלול.

האחד, ומל השם אלוקיך את לבבך ואת לבב זרעך, ר"ת אלול"ל. כי בחודש אלול, הקב"ה ברוב רחמיו, עוזר לשבים כאשר אין יד טבעם משגת. שהרי כדי להתגבר על

שלטון החומר, כדי להתעורר משינת הנשמה, יש צורך בהסרת המונעים. ועזרה זו מיוחדת לחודש אלול.

והשני, לך אמר לבי בקשו פני. כך אנו אומרים במזמור לדוד השם אורי, בכל יום אחר התפילה. כי בכל השנה, הנהגת הקב"ה בהסתר. קשה לראות את יד השם. כל ההנהגה מכוסה במכסה של טבע. כאן זוהי מחלה קשה. ושם קטיושה. ובמקום אחר, תאונת דרכים. לא מרגישים, שהקב"ה מעניש, או משלם שכר. אולם באלול, עם קצת התבוננות, קצת בקשה ודרישה, ניתן לראות בגלוי את השגחתו של השם יתברך. בקשו פני. פנים פירושו בגלוי.

עלינו לאחוז בגלגל ההצלה שנשלח אלינו ממרום. עלינו לנצל בכל עוז את המתנה הנפלאה שנקראת חודש אלול.

זמן קדוש, בו ניתנת סייעתא משמיא, להתגבר על חומריות הגוף - ומל הדם את לבבך. זמן בו ניתן לראות בחוש, את הנהגת השם, את הנהגת המשפט - לך אמר לבי בקשו פני.